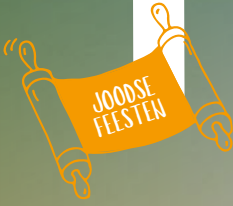

ALLES OVER ISRAËL

TOV!

club magazine

Tov! is een uitgave van Christenen voor Israël

ELKE WEEK
EEN FEESTDAG!

EEN VOORPROEFJE
OP DE MESSIAS

THEMA:
SJABBAT

- 4** Elke week een feestdag
Hoe vier je Sjabbat eigenlijk?
- 7** Jeruzalem
Van drukke naar stille stad
- 8** Sjabbat vieren in Jeruzalem
Noam mocht Sjabbat vieren bij orthodoxe Joden
- 10** Doe-pagina
Puzzel je mee?
- 12** Het Sjabbatkruid
Een mooi Joods verhaal
- 14** Bak je eigen Challe
Brood voor Sjabbat
- 15** De zevende dag
De betekenis van Sjabbat
- 16** Prijzenpuzzel!

Shalom!

Ik ben al een paar keer in Israël geweest en een van de mooiste dingen die ik daar mocht beleven, was het vieren van Sjabbat bij Joodse mensen thuis. De Sjabbat heeft echt iets heiligs! Maar het is ook oppassen geblazen! Je mag het licht niet uitdoen, niet schrijven, geen foto's maken ... Sommige wijken zijn afgezet, zodat je er niet perongeluk met de auto in kunt rijden. Vreemde regeltjes, denk je waar-

schijnlijk. Maar omdat God Israël heeft geboden om de Sjabbat, de rustdag te houden, doen ze het zo nauwgezet mogelijk. Sommige dingetjes lijken inderdaad overdreven, maar ze doen dit uit liefde voor God! Daar word ik best stil van!

Groetjes Ruben

Concept en realisatie: BladenMakers

Club nieuws

PRIJSWINNAAR!

In de vorige TOV! vroegen we jullie een leuke kaart te maken voor Rosj Hasjana. Een van de inzenders was de zesjarige Caitlynn uit Roodeschool. Zij maakte met waterverf een spetterend kunstwerk voor een spetterend nieuwjaar! Wij vonden dit zo'n leuke vondst, dat we Caitlynn tot prijswinnaar hebben uitgeroepen. Gefeliciteerd, Caitlynn! We sturen je binnenkort je prijs thuis toe!

TOV! CLUBDAG

Zaterdag 22 april organiseren we van 10.30 – 15.30 uur weer de TOV! Clubdag, een dag vol leuke en leerzame activiteiten om meer over Israël te leren. Zit je in groep 5, 6, 7 of 8? Kom dan ook naar het Israëlcentrum in Nijkerk! Het

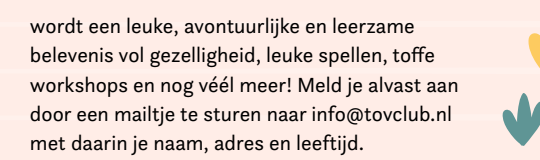

BESTEMMING JERUZALEM

Onze tentoonstelling in Nijkerk is alweer voorbij. Op 22 november was de laatste dag van de tentoonstelling 'Bestemming Jeruzalem' in Nijkerk. Iedereen vond het superleuk! Er zijn meer dan 17.500 mensen op bezoek geweest! Zoveel bezoekers hadden we nog nooit eerder in Nijkerk!

SABBAT OF SJABBAT?

Misschien is 't je al opgevallen. Waarom schrijven we Sjabbat met een 'j'? In de Bijbel lees je toch altijd *sabbat*? Nou, de Hebreeuwse letter 's' in het woordje *sabbat*, is hetzelfde als de letter waarmee *shalom* wordt geschreven. Die letter klinkt soms als s en soms als 'sj'. De Bijbelvertalers vertaalden dit naar 'sabbat', maar in Israël zegt iedereen: Sjabbat shalom! Daarom schrijven wij Sjabbat met een 'j'.

wordt een leuke, avontuurlijke en leerzame belevenis vol gezelligheid, leuke spellen, toffe workshops en nog véél meer! Meld je alvast aan door een mailtje te sturen naar info@tovclub.nl met daarin je naam, adres en leeftijd.

ELKE WEEK EEN FEESTDAG

De eerste keer dat de Bijbel vertelt over de Sjabbat is in het verhaal over het manna. Weet je nog wel? Dat brood uit de hemel dat de Heere God liet neerdalen in de woestijn, toen het volk Israël uit Egypte trok. Zes dagen 'regende' het vers manna. Maar op de zesde dag moesten de Israëlieten twee porties verzamelen, want op de zevende dag was het Sjabbat

In de tien geboden zegt de Heere dan ook tegen de Israëlieten dat ze de Sjabbat moeten 'gedenken'. Op die dag mogen ze niet werken. "Want in zes dagen heeft de Heere de hemel en de aarde gemaakt, de zee, en al wat erin is, en Hij rustte op de zevende dag,

Daarom zegende de Heere de sabbatdag, en heiligde die" staat er in Exodus 20:11. De Sjabbat is trouwens niet zomaar een rustdag. Het is een teken van het verbond tussen God en Israël. Een soort trouwring. Als Joden de Sjabbat vieren, kun je daaraan zien dat God Israël heeft uitgekozen.

DE SJABBATSKAARSEN

De Sjabbat begint op vrijdagavond met het aansteken van de Sjabbatkaarsen. Maar in Exodus 35:3 staat dat je op de Sjabbat geen vuur mag aansteken! Daarom gebeurt dit al kort vóór het invallen van de Sjabbat. Het aansteken van de kaarsen gebeurt door de moeder. Een lieve moeder maakt het thuis fijn. Met het aansteken van de kaarsen maakt ze het thuis ook als het ware 'heilig'. De kaarsen geven licht en warmte en brengen zo als het ware iets hemels in huis. De kaarsen branden de hele avond en zijn meestal 's nachts opgebrand.

KIDDOESJ MAKEN

Het woordje Kiddoesj betekent 'heilig'. Kiddoesj maken is dus het heiligen van de Sjabbat; je laat zien dat de Sjabbat een speciale dag is. Kiddoesj maken doe je aan het begin van de Sjabbatmaaltijd, op vrijdagavond, maar ook op zaterdagmiddag. Het hoofd van het gezin (meestal de vader) neemt dan een mooie kiddoesjbeker (vaak van zilver) en doet er wijn of druivensap in. Hij vult de beker tot hij een beetje overloopt, want in Psalm 23 staat "mijn beker vloeit over". Daarbij spreekt hij een zegen uit. Dan krijgt iedereen een beetje van deze wijn of druivensap. En zo wordt je 'geheiligd' voor de Sjabbat.

HET ZEGENEN VAN DE KINDEREN

Iedere Sjabbat zegenen de ouders hun kinderen. De vader en moeder leggen hun handen op het hoofd van ieder kind. Bij de meisjes zeggen ze dan: 'moge God je maken als Sara, Rebekka, Rachel en Lea'. Bij jongens: 'moge God je maken als Efraïm en Manasse'. Daarna zeggen ze nog: 'De Heere zegene en behoede je. De Heere doe Zijn aanschijn over je lichten en zij je genadig. De Heere verheffe Zijn aangezicht over je en geve je vrede'. Daarna krijgen alle kinderen een dikke knuffel!

HUH? EFRAÏM EN MANASSE?

Waarom zegenen Joden de jongetjes niet met 'Abraham, Izaak en Jakob'? In het boek Genesis lees je vaak over broers die ruzie hebben. Maar Efraïm en Manasse, de zoons van Jozef kregen geen ruzie! Daarom zegenen Joden de jongetjes met hun namen!

ETEN!

Jij houdt vast wel van lekker eten, of niet? Van lekker eten en gezellig samen aan tafel zitten, word je vrolijk. Om de Sjabbat een feestelijke dag te maken, wordt er op Sjabbat dan ook altijd lekker gegeten. De maaltijd begint met de challes, een mooi gevlochten speciaal Sjabbatsbrood. Het is vaak wat zoeter dan gewoon brood en daarom erg lekker! Verder wordt er vaak soep, vis en vlees geserveerd. En natuurlijk een lekker toetje! En zo'n lekkere maaltijd is er niet alleen op vrijdagavond, maar ook op zaterdagmiddag is er weer zo'n uitgebreid feestmaal! De Sjabbat wordt ook afgesloten met eten. Maar omdat je dan nog vol zit van de eerste twee, is dit vaak een lichtere maaltijd. Tijdens de maaltijd is er tijd voor gezelligheid en gesprek, maar er worden vaak ook speciale Sjabbatsliederen, *zemirot*, gezongen.

WIST JE DAT...

De tien geboden twee keer in de Bijbel staan? Een keer in Exodus 20 en een keer in Deuteronomium 5. In Exodus staat "gedenk" de Sjabbat, maar in Deuteronomium "neem de Sjabbat in acht". Daarom zijn er altijd twee Sjabbatskaarsen.

DE PARASJA

Op Sjabbatochtend gaan Joden naar de synagoge. Daar wordt de Thorarol tevoorschijn gehaald uit de speciale kast die in elke synagoge staat: de heilige ark. Dan wordt de parasja gelezen, een gedeelte uit de Thora dat bij die week hoort. In één jaar lezen Joden zo de hele Thora en dan beginnen ze telkens weer opnieuw. De parasja die wordt gelezen is in elke synagoge dus hetzelfde en tijdens de Sjabbat is in de week voorafgaand aan de Sjabbat is dit gedeelte ook al in stukjes gelezen. Vaak denken Joden tijdens de Sjabbat ook met elkaar na over de betekenis van de Parasja.

HAVDALA

Net zoals met kaarsen en wijn het verschil wordt gemaakt tussen de 'gewone week' en de Sjabbat, sluiten Joden de Sjabbat ook weer af met een speciale ceremonie. Deze heet de havdala. Als er 's avonds drie sterren aan de hemel zichtbaar zijn, eindigt de Sjabbat. Hiervoor wordt opnieuw een beker met wijn gevuld en wordt een gevlochten kaars met meerdere pitten ontstoken. Ook gaat er een geurdoos rond met heerlijk geurige kruiden. Iedereen ruikt er even aan. Zo herinner je als het ware de heerlijke geur van de Sjabbat voor de rest van de week. De rustdag is nu voorbij. De nieuwe week begint. Daarom wenst iedereen elkaar sjavoea tov! – een goede week!

BIJBELSE PLAATS**JERUZALEM**

Het is op vrijdagavond bijzonder om in de drukke stad Jeruzalem te zijn. Als je in het Joodse deel van de stad bent, merk je hoe de rust van de Sjabbat als het ware neerdaalt over de stad. Mensen parkeren hun auto's, winkeltjes sluiten en kort voor het invallen van de

Sjabbat, klinkt er een sirene of muziek om te waarschuwen voor het begin van de Sjabbat. Als deze begint, is de stad helemaal rustig geworden. Je hoort geen auto's meer rijden. In plaats daarvan zie je mensen rustig over straat wandelen, waar eerder nog rijen toeterende auto's stonden. Een bijzondere ervaring!

WIST JE DAT...

Er altijd twee challes op tafel liggen? Waarom twee? Om de Joden eraan te herinneren dat de Heere God in de woestijn voor de Sjabbat een dubbele portie manna gaf aan het volk.

SJABBAT VIEREN IN JERUZALEM

“HET LEUKSTE VAN DE REIS!”

Afgelopen herfstvakantie reisde Noam (10) met zijn vader naar Israël. Behalve een heleboel leuke dingen die ze deden, waren ze op vrijdagavond uitgenodigd bij Alex en Lea, orthodox-Joodse mensen uit Jeruzalem, om daar het begin van de Sjabbat te vieren.

Noam.

WAUW, NOAM, WAT EEN TOF AVONTUUR! HOE IS DAT, HET BEGIN VAN DE SJABBAT?

“Toen we naar Lea en Alex wandelden hoorden we plotseling muziek. Een paar straten verderop waren bovenop een gebouw een paar luidsprekers gemaakt waaruit deze muziek werd afgespeeld. Dat was dus een soort ‘wekker’ om de mensen te waarschuwen dat de Sjabbat begon. Er reden nog wel een paar auto’s, maar het werd steeds rustiger op straat.”

EN WAT DEED JE TOEN JE AANKWAM?

“Eerst kletsten we nog wat, maar toen ging Lea de Sjabbatskaarsen aansteken. Toen deed Alex een zwarte jas aan met een zwarte band erom aan. ‘Pas maar op’, grapte hij. ‘Ik heb de zwarte band!’. Ook had hij zo’n mooie hoed van bont, een *sjtreimel*. Mijn vader en ik gingen met Alex mee naar een synagoge waar allemaal mannen en jongens kwamen om te bidden en te zingen. Ik kon het natuurlijk niet verstaan, maar heb geke-

“Ook al kon ik veel niet verstaan, het was toch heel gezellig.”

ken en geluisterd. Maar na een poosje begon ik me een beetje te vervelen. Gelukkig had Lea gezegd dat ik dan wel mocht terugkomen, dus toen ben ik weer naar Lea gelopen en hebben we een spelletje gespeeld.”

EN TOEN GING JE ETEN?

“Ja, maar eerst gingen we nog zingen. En Alex ging nog bidden voor de wijn en voor het brood. Ik vond de challes erg lekker, maar eigenlijk vond ik wat verder op tafel

stond niet zo lekker, behalve de tonijn. Daar heb ik lekker van gegeten! Daarna kregen we soep en vis en als hoofdgerecht lekker kip met aardappelen en nog wat andere gerechten die ik niet zo lekker vond.”

WAT DEED JE VERDER TIJDENS HET ETEN?

“Nou, Alex had een blaadje dat hij elke week krijgt voor de Sjabbat. Er stond een stukje in van een Joodse jongen die net zo oud was als ik. Het Bijbelverhaal van deze Sjabbat ging over Noach. Maar Alex legde uit dat elke Bijbeltekst wel op zeventig manieren kan worden uitgelegd. De jongen had geschreven over dat Noach een raam moest maken in de ark. Als je dat in het Hebreeuws leest, kun je ook denken aan hoe je mond een soort raam is in je gezicht. Dat je moet oppassen wat je zegt. Dat vond ik wel bijzonder, dat dat erin verstopt zit. Zo zitten er dus nog heel veel geheimen in de Bijbel verstopt!”

DUS JE LEERDE VEEL OVER DE BIJBEL?

“Nou, een beetje. Er waren ook andere gasten. Die spraken alleen Hebreeuws. Dus ik kon veel niet verstaan. Maar Lea had een mooie puzzel voor me gepakt, dus die heb ik naast de tafel op de grond gemaakt.”

VOND JE HET DAN NIET EEN BEETJE SAAI?

“Nee hoor. Ik vond de Sjabbatavond juist het leukste van de reis! Ook al kon ik veel niet verstaan, het was toch heel gezellig en fijn bij Alex en Lea thuis. Ik vond het heel jammer toen we weer weggingen, ook al was het al best laat.”

WIST JE DAT...

Er op Sjabbat een speciaal lied is voor de moeder van het gezin om haar te zegenen?

PUZZEL JE MEE?

HEBREEUWSE WOORDZOEKER

Zoek onderstaande woorden in het Hebreeuws horizontaal en verticaal in deze Hebreeuwse woordzoeker!

שבת	Sjabbat
שלם	Sjalom
קדוש	Kiddoesj
נר	Ner (kaars)
לבן	Lavan (wit)
חלה	Challa

ק	ל	ה	ח
ד	ת	ב	ש
ו	ב	ו	ל
ש	ר	נ	ם

WOORDZOEKER

Streep alle woorden hieronder weg in de woordzoeker. Zet dan de letters die overblijven van boven naar beneden en van links naar rechts achter elkaar, dan lees je een wens.

M	B	K	L	I	J	E	S	S	Z	K
E	K	H	I	S	S	J	J	I	R	
S	J	A	I	D	L	A	A	N	U	
S	A	V	A	E	D	L	V	G	I	
I	J	D	F	R	B	O	O	R	D	
A	B	A	W	T	S	M	E	U	E	
S	T	L	B	I	J	O	E	A	S	N
A	T	A	G	B	N	V	N	T	J	
E	W	E	C	H	A	L	L	E	N	
Z	E	M	I	R	O	T	S	N	T	

CHALLE
HAVDALA
KAARSEN
KIDDOESJ
KRUIDEN
MESSIAS
RUSTEN
SJABBAT

SJALOM
SJAVOEA
TAFEL
TOV
VIS
WIJN
ZEMIROT
ZING

ZOEK DE 7 VERSCHILLEN

REBUS

De oplossing:

.....

.....

HET SJABBATKRUID

Heel lang geleden was er een koning die gek was op eten. Wat hij at moest precies zo worden klaargemaakt als hij dat wilde.

Met een snufje van dit en een snufje van dat van de beste en de lekkerste kruiden,

en niet te veel zout. Wee de kok die eten opdiende dat de koning niet beviel. Want dan gromde en brulde de koning als een hongerige leeuw, tot de arme kok flauwviel van angst. Maar geen beloning was groot genoeg voor de

kok die de koning kon laten smullen van genot.

Op een keer hoorde de koning over een rabbijn die een wonderkok zou zijn. De koning kon niet wachten en stuurde meteen iemand naar de rabbijn. Mocht hij een keer komen eten? De rabbijn vond het prachtig

“Alles wat u opdiende had de smaak van de hemel.”

en nodigde hem uit voor het volgende Sjabbatmaal. Bij zijn aankomst werd de koning vol eerbied naar de tafel van de rabbijn gebracht. De tafel straalde van het licht van de Sjabbatkaarsen.

Aan tafel kreeg de koning eerst een slokje van de kidoeswijjn. Daarna nam hij een hapje van de knapperige, warme challa. “Heeeeerlijk”, zei de koning, “wat een verrukkelijk brood!” En zijn neus krulde van plezier. Daarna volgde een lekkere, kruidige soep, kip overdekt met honing, geurige rijst, hoog opgetast met geroosterde amandelen en zoete rozijnen – en bij ieder gerecht smakte de koning van verrukking met zijn lippen en schudde hij het hoofd van verbazing.

Voor het weggaan dankte de koning de rabbijn met de woorden: “Alles wat u opdiende had de smaak van de hemel. Ik zou u heel, héél erg dankbaar zijn als u mij

de recepten zou willen geven. Dan zal ik van dit verrukkelijke eten ook in mijn paleis kunnen genieten.” Met een vriendelijk lachje gaf de rabbijn de recepten.

Een week later kwam de koning opgewonden terug. “Rabbi! Mijn kok heeft alle recepten gemaakt, precies zoals u ze heeft gegeven. Maar het smaakte anders, en niet zo lekker als bij u thuis.”

“Nee, nee, dat snap ik wel”, zei de rabbijn, “dat komt door de speciale Sjabbatkruiden”.

“Sjabbatkruiden?” zei de koning. “Daar hebt u niets van gezegd, en dat stond ook niet in de recepten. Waar kan ik die kopen?”

“Die zijn niet te koop”, zei de rabbijn geduldig.

“Wat?!” bulderde de koning. “Niet te koop? Ik kan alles kopen wat ik wil! Ik ben de koning!”

“Sjabbatkruiden kun je nergens kopen omdat ze nergens groeien en ook nergens gemaakt worden”, antwoordde de rabbijn. “De Sjabbat is een geschenk. Een geschenk voor iedereen die God wil eren door het vieren van de zevende dag, de Sjabbat. En als je Sjabbat viert krijgt al het eten op de Sjabbattafel die extra lekkere, heel speciale smaak van de Sjabbatkruiden ...”

BAK JE EIGEN

CHALLE

INGREDIËNTEN

- 1 eetlepel gist
- 3 eetlepels suiker
- 225 ml lauwwarm water
- ½ kg bloem
- ½ eetlepel zout
- 50 ml olie
- Een geklutst ei
- Eventueel sesam- of maanzaad voor de versiering

1. Doe de gist en de suiker in de kom en doe het water erbij. Roer goed zodat al het gist opgelost is en er geen klontjes inzitten. Laat het mengsel staan tot het bubbelt.
2. Doe dan de bloem in de bak en voeg het zout toe. Begin met mengen met de lepel en voeg dan de olie langzaam toe. Kneed het deeg goed door. Wanneer je een mooie bal hebt die aan alle kanten bedekt is met olie, zet je de kom afgedekt weg met een

theedoek op een warme plek. Het rijzen is klaar wanneer het deeg in maat is verdubbeld.

3. Verwarm de oven op 180 graden.
4. Kneed het deeg nog een paar keer goed door, dan kun je het gaan vlechten. Voor een mooie glimmende challe kun je het deeg voor het bakken nog aan de bovenkant met geklutst ei insmeren. Je kunt er als versiering nog sesam- of maanzaad op strooien.
5. Bak de challe in ongeveer 25-30 minuten op een bakplaat. Je brood is klaar wanneer het hol klinkt als je op de onderkant klopt. Mmm, eet smakelijk!

HOE VLECHT JE EEN CHALLE?

Brood vlechten is niet moeilijk. Je kunt vlechten met drie, maar ook met vier of zes slangen. Wil je weten hoe? Scan dan de QR-code en bekijk het filmpje (Engels-talig).

DE ZEVENDE DAG

De Sjabbat is niet zomaar elke week een vrije dag om uit te rusten. Elke Sjabbat is een vooruitblik op de tijd die komen gaat. Als de Heere God Zijn plan met deze wereld voltooien zal.

In de gebeden voor de Sjabbat, kun je lezen dat God de wereld schiep voor de Sjabbat. Het was dus Gods bedoeling om na Zijn Scheppingswerk een plaats te hebben waar Hij kon rusten. De Bijbel vertelt dat de Heere God deze wereld uiteindelijk weer goed zal maken. Dat alle pijn en verdriet voorbij zal gaan.

In Psalm 90:4 staat: “Want duizend jaren zijn in Uw ogen als de dag van gisteren”.

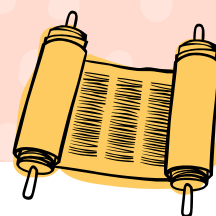
Veel Joden geloven dat de wereldgeschiedenis vergelijk-

baar is met een week. Zes dagen – zesduizend jaar – van werk en moeite. Maar dan komt de Sjabbat, duizend jaar rust en vrede! Dit zal de tijd zijn waarin de Messias is gekomen.

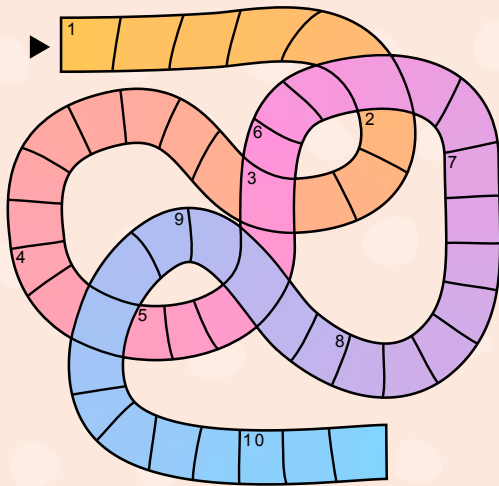
De Sjabbat is dus niet alleen een rustdag, maar ook een vooruitblik. Je beleeft al een beetje iets van hoe het zal zijn in de tijd van de Messias! Volgens de Joodse jaartelling leven we nu in het jaar 5783. De zesde dag – vrijdagmiddag al eigenlijk. Zie jij ook al uit naar de Sjabbat?

WIST JE DAT...

Kinderen op vrijdagavond heel lang op mogen blijven? Als je dan moe wordt ga je gewoon een dutje doen op de bank.

Puzzel & pret

- 1 Op welke dag begint de Sjabbat?
- 2 Wat gaat onder als de Sjabbat begint?
- 3 Hoe noem je het *heiligen* van de Sjabbat?
- 4 Waarover wordt aan het begin en einde van de Sjabbat een zegen uitgesproken?
- 5 Hoe staat het in de tien geboden in Exodus? ... de Sjabbatdag
- 6 Wat doe je met zemirot?
- 7 Wat wordt kort voor het invallen van de Sjabbat aangestoken?
- 8 Hoeveel challes worden er gezegend?
- 9 Waar komen Joden samen op Sjabbat?
- 10 Hoe heet de kast waarin de Thorarol wordt bewaard?

OP EEN RIJTJE

Heb jij deze TOV! goed gelezen? Dan weet je alle antwoorden op de vragen hieronder. Vul ze achter elkaar in. Waar de slang zichzelf kruist, mag maar één letter staan!

Stuur een foto van je ingevulde slang uiterlijk **15 januari 2023** naar info@tovclub.nl. Misschien val jij dan wel in de prijzen!

Meer weten?

Wil je lid worden van de Tov!Club of wil je zelf een spreekbeurt over Israël houden? Lijkt het jou leuk om in jouw klas een les te krijgen over het Jodendom? Of wil je iets vragen? Je kunt ons op veel manieren bereiken. www.tovclub.nl

Een gift voor de TOV!Club kan overgemaakt worden naar: NL42ABNA0406954380

De TOV!Club is de kinderclub van de Stichting Christenen voor Israël. www.cvi.nl

CHRISTENEN VOOR
ISRAËL

f /jijbenttov
@jijbenttov
info@tovclub.nl